

Тодор Кирев Тодоров

**ЗАЩИТА
НА БЪЛГАРСКИТЕ НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ В
ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО
НЕЗАВИСИМОСТТА
1878-1908 г.**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

СОФИЯ

2012

Дисертацията се състои от увод, седем параграфа, заключение и три приложения. Обемът ѝ е 192 страници, в това число 9 илюстрации (2 карти и 7 таблици). Библиографията съдържа 319 заглавия.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на201....г. от часа в Заседателната зала на Материалите по защитата са на разположение на интересующите се в стая...

СПЕЦИАЛИЗИРАН НАУЧЕН СЪВЕТ
ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ

ТОДОР КИРЕВ ТОДОРОВ

ЗАЩИТА
НА БЪЛГАРСКИТЕ НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ В ПЕРИОДА
ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО НЕЗАВИСИМОСТТА
1878-1908 г.

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за получаване на образователна
и научна степен „доктор“

05.02.24 Организация и управление извън сферата на материалното
производство (национална сигурност)

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ

Проф. д-р Петър Христов

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. д.ик.н. Стефан Симеонов

Доц. д-р Юрий Търкаланов

София

2012

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита от разширен катедрен съвет на катедра „Сигурност и безопасност“ към Юридическия факултет при Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ на2012г.

Автор: Тодор Кирев Тодоров

Редактор:.....

Заглавие: Защита на българските национални интереси в периода от Освобождението до Независимостта 1878-1908 г.

Тираж: ... бр.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Въведение в темата

Събитията разиграли се на Балканския полуостров през 1990-те години реанимираха прозвището „барутен погреб”. Военните действия в Югославия доведоха не само до нейното разпадане, но оставиха редица локални конфликти, някои от които тлеят и днес. Продължават опитите за възпроизвеждане на стереотипи от миналото, породени от специфичната регионална среда и създаващи рискове за сигурността. В новосъздадената държава Босна и Херцеговина след приключване на военните действия се установиха да живеят постоянно десетки муджахидини - войни на исляма. Новата държава Косово раздвои световната и европейска общност. Косово не е признато от много страни, между които и Русия. Не е признато и от страни членки на ЕС и НАТО (Гърция, Испания). Сърбия, с откриването през 2010 г. на нова военна база край Буяновац, ясно демонстрира своите цели - да пази териториалната си цялост и Косово. Военната база ще респектира сепаратистките стремежи на албанците от региона на Прешево, Медведжа и Буяновац, които не крият намерения си да се присъединят към Косово. Областта Санджак в Сърбия, населена с преобладаващо мюсюлманско население, също дава индикации, че е готова да последва примера на Косово. Допълнително напрежение внасят бившите албански военни формирования в Македония, макар и официално разформирани, обстановка в Тетово и Гостивар, където албанците са над 95% от местното население. На Балканите има десетки ислямски училища и центрове, ислямски емисари кръстосват перманентно и свободно страните от региона. Албанският сепаратизъм, ислямът, регионите в Сърбия, Македония, Гърция и България населени с компактни маси мюсюлманско население, кюрдите в Турция и др. са огнища на скрито напрежение и потенциални

конфликти.

Високата степен на зависимост от енергийни ресурси създава уязвимост в икономически и политически аспект. Балканският полуостров, в частност и България, е коридор от транснационални енергийни проекти, като „Набуко”, „Южен поток” и др., където се преплитат интересите на Русия, ЕС и САЩ.

Внимателният анализ показва, че обстановката на Балканите ще остане динамична, сложна, а на отделни места и взривоопасна. Зад всичко това прозира намесата на свръх силите и острият сблъсък на техните интереси. България и другите страни от региона са обект на натиск, на принуда.

Горещите точки по света, като конфликтите в Ирак, Афганистан, Кавказ, събитията в Иран и арабските страни, военните ни мисии в редица чужди държави, обстановката в Приднестровието, процесите в кюрдските региони на Югоизточна Турция и др. чертаят несигурно бъдеще на региона и начало на период на продължителна трансформация. Всичко това играе важна роля при избора на външнополитическите ходове на страната.

В подобна сложна и напрегната обстановка, основният проблем за малка страна като България е да може да взима адекватни и прецизни външнополитически решения, с които надеждно да защитава своите интереси - да се предпазва от опасностите или възползва от благоприятните ситуации. Решения, които да бъдат съобразени с интересите и целите на големите държави.

Действията на българската държава, българските управленци, българският народ по време на Съединението през 1885 г., обявяването и защитата на Независимостта през 1908 г. са пример за успешни акции в защита на българските национални ценности.

В настоящото изследване за първи път в България, от гледна точка на съвременната теория, се прави опит да се оцени адекватността на действията, решенията и постъпките свързани с българските национални ценности в периода

1878 - 1908 г.

2. Актуалност на изследването

Колкото по-детайлно се разкрие структурата на различните фактори, механизмите на тяхното действие, толкова повече се увеличават възможностите за оказване на целенасочено въздействие върху тях, което би позволило по-ефективно да бъдат защитавани националните ценности и интереси.

Доколко успешно е защитен българският национален интерес, използвани ли са благоприятните възможности и поради какви причини това е станало или не - това е въпросът, на който отговорът би бил полезен в днешните условия, когато Балканите отново са територия на сблъсък на интереси на геополитически играчи, когато се наблюдава повторение на логиката на някои събития и стремежи към реализация на аспирации спрямо България, намеса във вътрешните ѝ работи, поради което връщането отново към тази тема смятаме за необходимо и актуално. Именно за това ние се спираме на по-конкретизираната интерпретация на периода, тъй като отдавна проявяваме интерес специално към балканските отношения с оглед на решаването в по-новите условия на българския национален въпрос, а и на създаването на условия за укрепването на българската държава, така че тя да отговаря на ценностите на съвременния свят.

Използването на уроците от миналото е една от основните предпоставки за осмислянето на задачите на настоящето и за научно прогнозиране на бъдещето. Уроците от миналото може да оказват най-пряко влияние върху съвременното и бъдещо развитие. Създаването на вярна картина за миналото дава възможност за по-пълно разкриване същността и съдържанието на настоящето и предвиждане на основните тенденции на бъдещото развитие.

Съединението на Княжество България и Източна Румелия през 1885 г и обявяването на Независимостта през 1908 г. не решават българския национален въпрос, те са само етапи от него, но показват, че в борбата за надмощие между великите сили и малките държави при умела и добре балансирана външна

политика могат да реализират своите цели.

България и другите държави на Балканите не могат да оказват целенасочено въздействие за изменение или промяна на действията и интересите на великите сили. Шансът на малките държави е да се възползват от непрекъснатата борба за надмощие, която водят по между си великите сили.

Днес България отново е в сложен лабиринт между ЕС, САЩ, Русия и ислямския свят. Несигурността на международната обстановка, множеството горещи точки по света и нашето участие в някои от тях, крупните енергийни проекти, противостоянието между Русия и САЩ, базите на Вашингтон в България, евентуалното разполагане на елементи от противоракетната отбрана на САЩ в страната усложняват обстановката в региона. България пак е подложена на натиск и се превръща в разменна монета между двете свръх сили.

Ще съумее ли българското правителство да защити надеждно интересите на страната, ще съумее ли да я предпази от евентуални опасности. Ще прояви ли способност за разумни действия. Ще се възползува ли от благоприятните ситуации.

За да постигне това, страната се нуждае от вярна и точна информация за процесите в света и региона, за интересите, целите и намеренията на свръх силите и балканските държави. Това изисква приоритетно създаване на механизъм за придобиване, оценка и анализ на информация, механизъм за планиране и координация в работата на компетентните институции и организации, изграждане на силна дипломация, силно разузнаване, развита наука, аналитични центрове, масмедии и т.н. Силовите ресурси трябва на отстъпят на втори план. Те трябва да могат да реагират на локалните заплахи и да участват в колективни мироопазващи инициативи. Колкото и голяма и силна армия да имаме днес ние не можем да я ползуваме при решаване на националния въпрос, при отстояване на националните интереси. Армията е била първостепенен ресурс през XIX и началото на XX в. Днес на преден план

излизат дипломацията, разузнаването, науката, знанието, човешките и духовни ресурси. „Хората са най-голямото богатство“ казва Жан Боден.¹ Там трябва да се насочат основните средства на държавата за да може да води успешна външна политика.

3. Цел и задачи на дисертационния труд

Целта на дисертационното изследване е да се разкрие алгоритъмът, който позволява на една малка страна да се възползува в максимална степен от възможностите, които крият промените във външнополитическата конюнктура за решаване на желани тактически задачи и постигане на стратегически цели.

За постигането на тази цел бяха формулирани следните изследователски задачи, чието последователно решаване очертава методиката и методологията на изследването:

3.1. Изготвяне на модел на системата за защита на българските национални интереси - цели, фактори (променливи-възможности за влияние, непроменливи-възможности за адаптиране), ресурси и средства за постигане на целта.

3.2. Разкриване интересите и политиката на Балканския полуостров на великите сили, Османската империя и съседните на България страни като неуправляеми фактори, влияещи на политиката на страната. Възможностите за адаптиране, приспособяване към непроменливите фактори. Ресурсите и средствата на българската държава за влияние, въздействие и промяна на непроменливите фактори.

3.3. Разкриване степента на използване на съвкупността от благоприятни фактори от българската държава в периода от Освобождението през Съединението 1885 година до извоюване на Независимостта през 1908 година.

3.4. Предлагане на механизъм за защита на националната сигурност на

¹ Цитат по дьо Монбриал, Т., Действието и системата на света, С.2009, стр.91.

България, за защита на националните ценности и реализиране на външнополитическите цели.

4. Обект, предмет и обхват на изследването

Обект на дисертационното изследване е дейността, която се осъществява за постигане на обединение и независимост на българската държава.

Предмет на изследването е използването на действието на благоприятните фактори при подготовката и реализацията на Съединението на Княжество България и Източна Румелия 1885 г. и Независимостта на България 1908 г.

Обхват на изследването - изследването се концентрира върху възможностите една малка държава да защити своите национални интереси трайно. Това е един важен, актуален въпрос, който вълнува и политиците и на него е отделено не малко място в теорията. Настоящото изследване се стреми да потърси отговор на горепосочения въпрос в новата история на Балканите, на примера на историческия опит на българския народ и българската държава в периода 1877-1908 г. Берлинският договор от 1878 г., възстановяването на българската държава, съединението на Княжество България с Източна Румелия и обявяването на Независимостта са исторически събития, в които съществува свръхконцентрация на интересуващите ни проблеми. Всяко от изброените събития се разглежда не като важна страница от историята на България, не от историята на дипломацията или войните, а като социално-политическо и икономическо явление, моделирано от една страна, от интересите на великите сили, от техния пряк сблъсък и, от друга страна, от интересите на българския народ и българската държава. Балканският полуостров през този период става пресечна точка на интересите на всички велики сили, а в центъра на целия този сложен комплекс от взаимоотношения се намира България.

Времеви обхват на изследването е периодът 1878-1908 г.

5. Основна изследователска теза.

Издига се и се защитава следната изследователска теза: Постигането на външнополитическите цели е функция от взаимодействието на множество фактори. Една част от тях не подлежат на въздействие, а по отношение на други може да бъде оказано такова.

6. Методология на изследването

Спецификата на използвания методологически инструментариум се изразява в прилагането на три групи методи. Първата група познавателни средства са общонаучните подходи, каквито са историческият, системният, структурно-функционалният, социологическият, институционалният и нормативно-ценностният подход. Втората група методи, които са използвани за организация на познавателния процес, са общологическите – анализ и синтез, индукция и дедукция, моделиране, единство на историческия и логическия анализ. Третата група са специални управленчески и юридически методи – управленческото моделиране, типологизацията, граф-анализ, сравнителният анализ, формално-юридическият метод.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд «Защита на българските национални интереси в периода от Освобождението до Независимостта 1878-1908 г.» е в обем от 192 страници, съдържа 2 карти, 7 таблици, 3 приложения и библиографска справка със 316 литературни източници. Литературните източници са представени по два начина. Цитираната в текста литература е посочена под линия на съответната страница. Използуваната литература и другите информационни източници са посочени в края на дисертацията, систематизирани по азбучен ред.

Работата е структурирана в седем параграфа, увод и заключение. В края на всеки параграф са представени обобщения и изводи. В заключението са представени и предложения на докторанта по разглежданата тема.

Изложението е структурирано както следва:

Увод

Първи параграф. Българският национален идеал и неговата институализация.

Втори параграф. Неуправляеми фактори от геополитическо естество.

Трети параграф. Османската империя като фактор от регионално естество.

Четвърти параграф. Неуправляеми фактори от регионално естество.

Пети параграф. Ресурси и средства за реализиране на българския национален идеал.

Шести параграф. Управляеми фактори.

Седми параграф. Успехи при реализацията на националния идеал.

Заключение

Приложения

Използвана литература

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

В увода е обоснован изборът на темата в контекста на нейната актуалност и практическа значимост за Република България. Дефинирани са целта на изследването и изследователските задачи. Формулирани са обектът и предметът на изследването, основната теза и използваният методологически инструментариум. Посочен е обхватът на изследването на проблема.

Първи параграф

БЪЛГАРСКИЯТ НАЦИОНАЛЕН ИДЕАЛ И НЕГОВАТА ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ

Термините «национален идеал», «национална идея», «национална доктрина», независимо от интензивния оборот, на който са подложени не само в миналото, но и в съвременния политически език, все още се дефинират от различните автори по различен начин. В съдържателно отношение, най - общо те се използват за обозначаване на визията, която всяка нация има за своето желано

бъдеще, за пътищата и средствата, с които то може да бъде постигнато.

Понятието «нация» също се дефинира по различен начин. Под влияние на господстващото в Съветския съюз сталинско определение в редица дефиниции като съществен родов белег се извежда етническата и народностна принадлежност на индивидите, които съставят отделната нация. Великата френска революция легитимира хуманистичното разбиране за нацията, като съвкупност от индивидите, които населяват територията на дадена държава и се самоосъзнават като принадлежащи към националната общност, основаваща се на общи ценности, цели, интереси, формулирани благодарение на комуникацията между тях.

Паисий Хилендарски, през 1762 г., поставя началото на процеса на формиране на обществена визия за бъдещето, което желае българското население в Османската империя. Този процес не е изолиран от общоевропейското политическо развитие и тенденцията за обособяване на национални държави. Към края на XVIII в. Испания, Англия, Франция са единни национални държави, докато Италия и Германия са все още разделени на множество малки и суверенни държавици. Австрийската монархия е огромен конгломерат от народи под скиптъра на Хабсбургите. Тъй като имперските стремежи на Наполеон настройват народите в Европа националният дух започва да се възражда навсякъде и това движение продължава да се развива и след свалянето на императора. Европейските народи, които са под чуждо господство, започват да осъзнават националната си идентичност, тясно свързана с националния им език. Прокламира се принципът, че всяка народност има правото да създаде собствена национална държава. Тъй като нацията се идентифицира с езика, в Централна и Югоизточна Европа започват жестоки езикови войни.

Паисий Хилендарски пише «...някои не обичат да знаят за своя български род, а се обръщат към чужда култура и чужд език и не се грижат за своя български език, но се учат да четат и говорят на гръцки и се срамуват да се

нарекат българи".² Гневната реакция на атонския монах е срещу елинизирването на негръцкото православно население в Османската империя от гръцкото духовенство, което доминира в Цариградската патриаршия.

Процесът на национално самоосъзнаване на българския народ, започнат от Паисий Хилендарски, е най-напред реакция срещу политиката на Цариградската патриаршия и гръцкото духовенство за погърчване на българите християни. Българският народ явно осъзнава своето доминиращо положение и за това остава резистентен към епидемията от комплекси за малоценност, която заразява политическите елити на съседните християнски народи. Агресивните стремежи, които намират място в националните доктрини на Гърция, Сърбия и Румъния, могат да се обяснят като ефект на компенсация на комплекса за национална малоценност.

На повседневно равнище, а и в множество теоретични разработки, фактът, че единствено българският народ, за разлика от всички останали балкански народи, няма национална доктрина се оценява негативно. В дисертационното изследване това становище се отхвърля. Българската национална идея не се отличава от националните доктрини на останалите балкански народи в тази своя част, която съдържа визия за бъдещето, според която всички българи живеят в свободна българска държава. Свободата е идеята, която целокупният български народ възприема като благо, като такава ценност, която няма алтернатива. Разликата между българския национален идеал и националните доктрини на останалите християнски балкански страни е в отсъствието на завоевателни стремежи към съседните християнски народи и техните земи, което е типично за «Мегали идея», «Начертанието» и «Независима Румъния».

Освободена от комплекси за различни самонедостатъчности, българската национална идея се съсредоточва върху своите собствени проблеми. Доколкото съществува интерес към съдбата на съседните народи - той е насочен в

² Хилендарски, П., История славянобългарска 1762, Университетско издателство «Св.Климент Охридски», С.2004, стр.312.

позитивен план - В. Левски се готви след освобождението на България да отиде и да помага за освобождението на други страни и народи.³ Национално-освободително движение има ярки привърженици на идеите на Великата френска революция (Левски) и страстни апологети на Парижката комуна (Ботев).

Левски е най-яркият носител на модерните идеи за република идващи от Запад. Между най-важните принципи, които трябва да бъдат заложени в устройството на бъдещата българска държава той изрично изтъква необходимостта от един общ закон, т.е. конституция, която ще се приема от представителите на всички народности и етноси. "Българи, турци, евреи и пр. ще бъдат равноправни във всяко отношение, било във вяра, било в народност, било в гражданско отношение, било в каквото било, всички ще спадат под един общ закон, който по вишегласието от всичките народности ще се избере" – е записано в преамбюла.⁴

Още по-далеч отива Хр. Ботев, който прегръща идеите на ранния комунизъм, на революционните промени. «Вярвам в светлия животворящ дух на разума, укрепяващ сърцата и душите на всички хора за сполуката и тържеството на комунизма чрез революция.» - пише той в «Символ – верую на българската комуна».⁵ Тези идеи са и в основата на русофобството в България, доколкото Русия по това време се отъждествява с царя самодържавец.

Следователно, по-високата идейна и политическа чувствителност на българския народ, в лицето на неговия революционен и интелектуален елит, е причината да не се достигне до изработването и масовото възприемане на една унифицирана общобългарска визия за желаното бъдеще («национален идеал»).

Друга причина, която не дава възможност на българите да изработят

³ Генчев, Н., Левски революцията и бъдещия свят, С.1973, стр.119.

⁴ Ист. на бълг. д-ва и право. Извори, Албатрос, 2007, стр.235.

⁵ Ист. на бълг. д-ва и право. Извори, Албатрос, 2007, стр.235.

своя национална доктрина е липсата на единство по въпроса за пътищата за реализиране на националния идеал. Вътре в самото революционно движение няма единомислие. С недоверие към идеите на Апостола се отнасят голяма част от емигрантските дейци, сред тях е и Любен Каравелов.

Според Тончо Жечев издигнатият идеал за самостоятелна българска църква е тактически най-правилен, защото църковната борба е и национална борба. Борбите за народна просвета и самостоятелна православна църква завършват през 1870 г. със султански ферман, който по същество легитимира българската нация и очертава границите на по-голямата част от териториите населявани от българи.

След Руско-турската война 1877-1878 г. и решенията на Берлинския конгрес от 1878 г. на картата на Европа се появява нова държава - Княжество България. С това българският идеал за собствена държава, макар и не пълно, се реализира.

Държавата произлиза - по думите на Бюрдо - от сливането на идеята за право и публична власт в институцията.⁶ Институционализирането на властта е преход от фактически към правов ред. Властта се намира в държавната институция, а не в личността на водачите на общността, т.е. държавата е институционализираната власт.

Институцията е начинание в служба на идеята - пише Бюрдо - устроено така, че след като идеята бъде вградена в начинанието, последното да има сила и трайност, превъзхождащи онези на лицата, чрез които действа.⁷ Т.е. целите на институцията се определят от идеята и надживяват лицата, които и служат. Самата идея, вградена в институцията, става - по думите на Ориу "идея в действие". Благодарение на начинанието тя пребъдва юридически в определена социална среда.⁸

⁶ Бюрдо, Ж., Държавата, С., 2007, стр. XVII.

⁷ Бюрдо, Ж., Цит. съч., стр. 25.

⁸ Naugiou, M. Principes de droit publicq Paris, 1910, chapitre III, цитат по Бюрдо, Ж., Цит. съч., стр. X VII.

Началните стъпки на Княжество България са насочени директно към по-нататъшно реализиране на националния идеал. Учредителното събрание, свикано през февруари 1879 г. да изработи основния държавен закон, е пропито от стремеж за еманципиране от Османската империя. Основният закон е наречен не Органически устав, а конституция. В нея, не само, не се споменава за васалното положение на новата държава, но и се включват и редица положения, които са в разрез с утвърдения от великите сили статут на Княжество България.

Въпреки възстановяването на българската държава идеала за свободна и целокупна България не се постига. По необходимост той се трансформира в идея за освобождаване всички българи в Мизия, Тракия и Македония и обединяването им в рамките на българската държава.

Втори параграф

НЕУПРАВЛЯЕМИ ФАКТОРИ ОТ ГЕОПОЛИТИЧЕСКО ЕСТЕСТВО

Във втори параграф се разглежда ролята на великите сили, които доминират на международното поле през XIX в. Те са най-важният фактор, който влияе на съдържанието на международните отношения. Международните отношения през този период се свеждат преди всичко до отношения между тези страни. Останалите държави за дълго време са изместени от центъра на световната политика.

По това време “балансът на силите” се превръща в основна характеристика на системата на международните отношения. Целта е да се предотврати възможността за налагане на хегемония на една държава в даден регион, затова когато съществува баланс на силите има мир. Балансът между съюзите, доминирани от големите държави е водещ мотив при признаване независимостта и териториалните граници на малките държави. Заедно с това великите сили преднамерено създават предпоставки за перманентни конфликти

между тях. От там те извеждат основания за намеса във вътрешните работи на тези държави. Трябва да се има предвид и обстоятелството, че в началото на XIX в. се налага неписаното правило, всяка новообразувана държава да бъде признавана от всички велики сили..

След Виенския конгрес, тайната дипломатия провеждана от великите сили заема доминиращо значение в регулирането на международните отношения. Балансът на силите става функция на тайни договорености и компромиси, чрез които се прекратяват конфликти, прекрояват се граници и се създават нови държави.

През XIX столетие Европа е изправена пред три важни проблема: 1) Френско-германските конфликти; 2) Борбите между великите сили за колониално надмощие и 3) Източния въпрос. Историята на балканските народи е част от развитието на Източния въпрос. Но тя не може да бъде разбрана и извън контекста на другите два проблема.

В параграфа се разкриват последователно основните начала на външната политика на Англия, Русия, Франция, Германия, Австро-Унгария и Италия, техните цели, действия, намерения и противоречия. Основният сблъсък, който се проектира на Балканите е между Англия и Русия. Техните действителни намерения най-ясно се очертават в отношението им към Османската империя.

Англия се стреми да запази целостта на Османската империя, която е естествена преграда по сухоземния път към Индия и Китай, които са основен суровинен източник за Западната индустрия и най-голям пазар за нейната продукция. Доминиращо положение на английския флот в световния океан, който по това време е глобализиращата среда на световната търговия плюс запазването на статуквото на Османската империя и Балканите гарантира монополното положение на Англия в световната икономика и политика.

Русия има жизненоважна необходимост от безпрепятствено излизане през Проливите в световния океан, за да осигури добър пазар на своето зърно. Важен

коз срещу Цариград са южнославянските християнски народи и ортодоксална Гърция. Това ги превръща в особен обект на английската външна политика, която няма интерес те да бъдат единни, защото когато се обединят ще придобият смелост да се изправят срещу Османската империя. Така балканските народи и държави се превръщат не само в поле на политическия сблъсък между Русия и Англия, но подложени на силен натиск от тях се превръщат и в участници в решаването на чуждия за тях външнополитически спор.

Австро-Унгария търси териториално разширение в западната част на полуострова, с които засяга интересите на Сърбия и Хърватска. В същото време има важни икономически интереси по средното и долното течение на р. Дунав, което е фактор за търсене на добро отношение от страна на Княжество България. Израз на тази политика е излъчването и поддръжката на две короновани глави, които в разглеждания период са начело на Българското княжество, от средите на австрийската аристокрация. Интересите на Франция в района са доминирани от обстоятелството, че е най-големият кредитор на Османската империя и е заинтересована, не само от нейното съхранение, но и да е в добра икономическа кондиция и вътрешна политическа стабилност. Германия преследва преди всичко икономическо проникване в района, както и използването му като плацдарм за проникване, чрез обход на Франция в Африканското средизноморие и Близкия изток. Италия фокусира внимание към Албания и Черна гора, което непряко влияе на отношенията ѝ с Гърция и Сърбия.

Така Балканите се превръщат в регион на изключителна концентрация на разнопосочни интереси на великите сили. Отношението към Османската империя надделява над другите интереси. Русия, чиято политика съвпада с интересите на българския национален идеал за освобождение на останалата поробена част от България остава на Балканите сама срещу всички останали

велики сили. Техните интереси се превръщат в траен негативен фактор за осъществяването на националния идеал. Те не допускат на Балканите да има голяма и доминираща държава. Те се противопоставят на всякакви действия, които биха довели до прекрояване на границите във вреда на Османската империя.

Различна е разстановката на силите между великите сили и извън територията на Балканите. Френско-германският конфликт и борбата за колониално надмощие са постоянен източник на напрежение между тях, често пораждаат конфликти и търсенето на баланс между силата и интересите крие възможности пред българската държава да използва благоприятна ситуация, породена от нещо, което се случва далеч от Балканите.

Параграф трети

ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ КАТО ФАКТОР ОТ РЕГИОНАЛНО ЕСТЕСТВО.

В параграфа се разглежда положението в Османската империя след Берлинския конгрес, където тя преживява катастрофа, незапомнена от Пожаревацкия мир (1718 г.). Отнети са ѝ над 1703 кв. км. територии в Европа и Азия. Най-значителни са загубите на Балканите, където губи Северна България, Източна Румелия, Босна и Херцеговина, Нишкия санджак. Освен това е принудена да отстъпи Батуми, Карс, Кипър.⁹

След Берлинския конгрес, Османската империя на практика се превръща в полуколония на великите сили. Страната става аграрен придатък и източник на евтини суровини. Тя не може да направи нито една външнополитическа стъпка без одобрението на великите сили.

Още в първите години след Освобождението, османското правителство се насочва към политика, целяща превръщане на ислямското население по нашите

⁹ Нещо повече, тя продължава да губи една след друга нови територии. През 1881 г. Франция влиза в Тунис, 1882 г. Англия окупира Египет, 1882 г. Гърция получава Тесалия, 1885 г. губи Източна Румелия.

земи в оръдие за реализиране на своите стратегически цели: запазване влиянието си на Балканите и намеса във вътрешните работи на България със стратегическа цел - перспектива възвръщане на отнетите от Берлинския договор земи.

В това отношение османската стратегия попада в благоприятна среда за реализация. Най-големите български политически партии нямат идеи за работа с българите мюсюлмани и не изработват програми и стратегия за работата с тях. Конституцията и приетите закони дават пълна религиозна свобода. България е единствената страна на Балканите, където чуждите етноси не са притеснявани и не са принуждавани със сила да изучават официалния език.¹⁰ Единствено в България е дадено право на турскоезичното население да се явява пред съдилищата с преводач. България по това време е единствената балканска държава, която публикува най-подробни статистически данни за разпределение на населението по матерен език, по народност и по религия.

Пасивната политика на българската държава е причина за заформяне веднага след Освобождение на такива негативни тенденции като:

- Обезбългаряване на някои части от българските територии чрез изменение на етническия състав във вреда на българския етнос.
- Започва постепенно турчеене на част от българомохамеданите на основата на исляма.
- Денационализация и асимилация на българското население, останало извън пределите на българската държава.
- Поставя се началото на перманентни психози за изселване и периодични изселнически кампании.

Изложеното в параграфа позволява да бъдат формулирани следните изводи.

1. Османската империя е превърната от развитите европейски държави в

¹⁰ Данаилов, Г., Изследвания върху демографията на България, С., 1930, стр. 37.

полуколония без възможност за самостоятелни активни външнополитически действия. Във вътрешнополитически аспект обаче на империята е предоставена голяма свобода на действие. Това се изразява най-вече в неизпълнение на реформите, включително и тези наложени от великите сили чрез международни договори, в жестоката разправа с подвластните народи и най-вече българският.

2. Османската империя след Берлинският договор се превръща в основен противодействащ фактор на процеса на реализация на българския национален идеал, независимо, че поради тежката обща криза Цариград заема по-скоро пасивна позиция. За сметка на това, осезаемо се чувства влиянието на такива обективните дадености, каквито са, както породените от Берлинския договор - васално положение на Княжество България и фактическо оставане на Източна Румелия в границите на Османската империя, оставане на голяма част от българското население и исконна българска територия под чужда власт, така и от други фактори, каквито са „гравитационната сила” на голямата османска държава, която „привлича” в орбитата на своето влияние мюсюлманите в България и неадекватната национална политика спрямо това българско население.

3. Благоприятен фактор за постигането на българския национален идеал е, че правителството на султана не подлага на ревизия законодателните решения от преди Освобождението, по силата на които се запазва правото на българското население, останало в пределите на империята на църковна и просветна дейност. В икономически план, васалното положение има донякъде позитивно значение, доколкото запазва традиционните за тогава пазари за българската селскостопанска продукция.

Параграф четвърти

ФАКТОРИ ОТ РЕГИОНАЛНО ЕСТЕСТВО

В параграф четвърти се прави анализ на политиката на Гърция, Сърбия и Румъния, като неблагоприятен фактор, действащ против постигането на

българския национален идеал.

Освобождението на България идва, когато Гърция, Сърбия и Румъния са вече изградени държави, с ясно формулирани национални цели и стратегии.

Санстефанският договор е приет със силна негативна реакция, както от страна на гръцкото правителство, така и от широката общественост. Елинизмът се вижда застрашен, тъй като старите стремежи за гърцизиране на Тракия и Македония срещат могъща пречка.

До средата на XIX в. в Сърбия все още господства убеждението, че населението в Македония е българско и не се оспорват неговият език и култура. В понятието “Стара Сърбия” се включват Босна, Херцеговина и Метохия.

Още от началото на втората половина на XIX в. обаче едва родената и все още неукрепнала сръбската държава започва да предявява претенции за надмощие над другите южнославянски народи. Крайната цел е разрушаване на българското национално и духовно единство и изкуствено създаване на сръбско малцинство в Македония или поне на впечатлението, че такова съществува.

В Санстефанска България сръбските управляващи виждат нарушение на принципа на балканското равновесие и пречка за реализиране на техните стремежи Сърбия да играе ролята на обединително звено на южните славяни. Те посрещат със задоволство решенията на Берлинския договор, с които Сърбия териториално се разширява за сметка на България.

До Берлинския конгрес през 1878 г. сръбските стремежи за териториално разширение са насочени на запад към Босна и Херцеговина. След австрийската окупация на тези земи, насоката на сръбското териториално разширение се обръща на юг - към Македония и на изток към Княжество България.

До Берлинския конгрес през 1878 г. румънските доктрини не съдържат идеи за териториално разширяване на юг от Дунав. Румънската общественост приема с протести подготовката за присъединяване на Северна Добруджа към

Румъния. Много скоро обаче настроенията се обръщат и румънските власти започват усърдно да усвояват новите земи, появяват се апетити и към Южна Добруджа.

Изложеното в параграфа позволява да бъдат формулирани следните изводи:

1. След Берлинския договор Гърция, Сърбия и Румъния открито предявяват териториални претенции към България, като превръщат аспирациите си към българските земи в държавна политика.

2. Политическият елит на трите държави гледа на териториалното разширение на собствената държава, за сметка на България и на останалите в Османската империя земи, населени с българи, като най-важната национална задача на своите държави.

3. И трите държави на Балканите се подкрепят от велики сили. Зад Гърция стоят Англия и Франция. Румъния се подкрепя от Франция. Сърбия се подкрепя от Англия, Франция, Русия и Австро-Унгария.

4. България попада в сложна ситуация, в географския център на Балканите. На фона на откровено враждебното отношение на Гърция, Сърбия и Румъния, изглежда парадоксално, но отношенията с Турция, която е основен обект, срещу който е насочено действието по постигане на българския национален идеал създават най-малко проблеми.

Параграф пети

РЕСУРСИ И СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА БЪЛГАРСКИЯ НАЦИОНАЛЕН ИДЕАЛ

След Освобождението на Княжество България се пада отговорността да продължи борбата за пълно осъществяване на българския национален идеал. Пред представителите на „младите“ се открива възможност да реализират своята стратегия за революционно постигане на целта, като превърнат новосъздадена държава в плацдарм, от който да продължи борбата са

обединяване на всички българи в една свободна държава. За разлика от стратегията на „старите“, която се основава на еволюционното постигане на националния идеал по пътя на прерастване на църковната и културна самостоятелност в политическа автономия, а от там и в суверенна държава, пътят, по който се тръгва изисква от държавата да придобие достатъчно сила (мощ) за да се превърне във фактор на междудържавните отношения.

След възстановяване си българската държава, независимо от своето слабо икономическо развитие бързо успява да изгради достатъчно боеспособна армия, която е в състояние успешно да се противопостави на всяка армия от Балканите, без османската. Българската държава, въпреки васалното си положение успява да води самостоятелна и успешна дипломатическа дейност. Установява дипломатически отношения с всички велики сили и всички балканските държави, като поддържа дипломатически и търговски представителства. Това дава възможност да наблюдава обстановката в Европа и на Балканите, да придобива информация, да лобира, да реагира адекватно при защита на националните интереси.

Превъзходството на българското население по брой над останалите християнски народи на Балканския полуостров, останали под османско владичество и в рамките на Екзархията открива възможност пред българската външна политика България да използва този факт за оказване на натиск върху Високата порта, великите сили и другите балкански държави.

Българската държава освен това може да разчита на широкото народно единство по въпроса за национално обединение, на патриотизма и високия боен дух на армията и на българите от Княжество България и от поробените територии.

Параграф шести

УПРАВЛЯЕМИ ФАКТОРИ

Българската държава има ясна, точна и конкретна външнополитическа цел,

освобождение на поробените територии и присъединяването им към свободна България. За реализирането на тази цел решаваща роля играе състоянието на конкретните дадености, чието осмисляне позволява да бъдат определени като фактори. Като най-важни управляеми фактори, допринасящи за реализацията на най-значимите събития, по пътя на постигане на националния идеал, каквито в този исторически период са Обединението и Независимостта се считат: монархическият институт, политическите партии и правителствената политика, общественото мнение, ролята на народните маси, Екзархията, македоно-одринската емиграция в България и др.

След Освобождението пред българските управленци стои широка палитра от фактори (монархически институт, парламент, правителство, партии, църква, обществено мнение, печат, и др.), които съчетани по различен начин и в различни варианти дават големи възможности за въздействие върху средатата при решаване на националния въпрос.

Монархическият институт се превръща в един от най-важните фактори за решаването на националния въпрос. Той обаче загърбва националните интереси. Александър Батемберг е колеблив, неопитен и непостоянен. Пред Фердинанд стоят амбициите да седне на византийския престол, а не националното обединение. Монархическият институт няма ясна програма по националния въпрос, няма последователна и отговорна политика в това отношение. В страната няма механизъм за въздействие и влияние върху монархическия институт. Суспендирането на Търновската конституция от княз Александър Батенберг (1881 - 1883 г.) е ярък противоконституционен акт. Установеният личен режим от Фердинанд нанася огромни вреди на страната. При обявяването Съединението 1885 г. и Независимостта 1908 г. българските политици и общественото настроение принуждават двамата монарси да предприемат съответните действия.

Българският национален идеал за единна и целокупна България е приет от всички политически партии, буржоазия, интелигенция, народ. Всички

работят за националното обединение въпреки липсата на единство относно пътищата за реализацията му. Българската буржоазия, като ръководна сила, не успява да изработи механизъм за пълноценно използване на всички фактори с които може да въздейства върху средата за цялостно решаване на националния въпрос.

Параграф седми

УСПЕХИ ПРИ РЕАЛИЗАЦИЯТА НА НАЦИОНАЛНИЯ ИДЕАЛ

Берлинският договор от 1878 г. нанася тежък удар върху реализацията на националния идеал за единна и целокупна България, за стопански и културен просперитет на образуваната през Възраждането българска нация. Съединението 1885 г. и обявяването на Независимостта 1908 г. са двете най-крупни стъпки в борбата за реализиране на националния идеал.

Съединението е изцяло дело на самите българи. Те го осъществяват на свой риск и по собствена инициатива. Съединението е първата самостоятелна операция за национално обединение. Княжество България увеличава почти двойно територията си (98 726 кв.км.), а населението става 2 965 049 души. България става най-голямата държава на Балканите. Придобива престиж и вяра в собствените сили.

Акцията по обявяване и отстояване на българската независимост е реализирана успешно защото: 1. Направен е верен и точен анализ на обстановката в Османската империя, на Балканите и в Европа. 2. Избран е подходящ момент от международна гледна точка. 3. Постигнато е национално единство. Правительство, политически партии, княз, интелигенция, народни маси работят единно. 4. Правителството начело с Александър Малинов е силно, способно да рискува премерено и твърдо да отстоява решенията си без да прави отстъпки. 5. Наличие на силна дипломатия. Министър на външните работи е бил Ст. Паприков, генерал от резерва, военен министър в правителствата на Ст. Данев и П. Каравелов, дипломатически агент в Русия. Страната ни е

разполагала с опитни дипломати като Ив. Ст. Гешов, М. Сарафов, Д. Минчович, Д. Станчов, А. Тошев, Хр. Хесапчиев и др.

Граф-моделирането на поредицата събития, предшестващи периода преди Съединението и обявяването на Независимостта, класифицирани на основата на типологизираната система от управляеми и неуправяеми фактория, (вж. Таблици 5, стр.132 и таблица 6, стр. 139) дава основание за следните изводи.

1. Откроява се значението на два фактора - велики сили и правителство на Княжество България. Факторът велики сили участва в 29 от всички 52 събития. Факторът правителство на Княжество България участва в 25. Определено за отбелязване е ролята на други три фактора - короновани особи, опозиционните политически партии в България и Османската империя .

2. Факторът велики сили, в контекста на граф-анализа, се оказва, че има сложна структура. Стратегическите цели, които през периода остават неизменни (неуправляем фактор), в резултат на отношението по поддържане на баланса на силите, елемент от който процес безспорно са и тактическите компромиси, на практика се явяват основен източник на възможности от които българската държава може да се възползва.

3. Решаващ фактор за успеха се явява способността на българското правителство своевременно да открие появилите се възможности и да се възползва по максимално добрия начин от тях.

4. Ролята на коронованите особи се свежда до това, че в най-важните моменти те решително изпълняват своята мисия и като представящи страната в междудържавните отношения твърдо застават зад каузата на националния идеал.

5.Ролята на опозиционните политически сили е, че загърбват тясните партийни интереси и безрезервно подкрепят правителството в актовете на Съединението и Независимостта. Те са факторът, който спомага за

решителността на коронованите особи, доколкото е широко известна нерешителността на единия и непоследователността на другия.

6. Ролята на Османската империя, която е главният потърпевш, е по-скоро позитивна, и в двата случая тя възприема на практика позиция на примерение, мотивирано от нейните вътрешни проблеми, които са добре използвани от българските правителства.

7. Участието на останалите Балкански държави е минимално, на практика без значение за осъществяването на двете събития по пътя към реализиране на националния идеал. Тази позиция може да се обясни най-вече с респекта, който изпитват от българската военна мощ, още повече, че тя е демонстрирана по един категоричен начин по време на Сръбско-българската война от 1885 г.

IV. ОБОБЩАВАЩИ ИЗВОДИ И НАУЧНИ И НАУЧНОПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Днес външната среда се характеризира с асиметрична многофакторност, висока динамика, неопределеност, нееднозначни и сложни за прогнозиране процеси. Горещите точки по света, участието на България в някои от тях, крупните енергийни проекти, борбата между свърх силите поставят отново въпроса за навременна и адекватна реакция на българското правителство. Ще се възползува ли то от благоприятните ситуации, ще избегне ли заплахите, как ще се адаптира към непроменливите фактори, ще създаде ли възможности за влияние върху променливите фактори. Ще бъдат ли защитени интересите на страната и националните ценности.

Редица български политици, изследователи и учени между които и Георги Генев¹¹ считат, че при сегашната международна обстановка малките държави трябва да се приспособяват и съобразяват с интересите на великите сили, т.е. те имат безалтернативност в своята външна политика.

¹¹ Генев, Г., Главната заплаха за нас е вътрешна, а не външна, в-к „Труд“, 5 юни 2003.

Действията на българските управленци по време на Съединението 1885 г. и обявяването и защитата на Независимостта 1908 г. показват, че и малките държави имат шанс за успешна политика в защита на националните си интереси. Те не решават българския национален въпрос, те са само етапи от него, но показват, че в борбата за надмощие между великите сили и малките държави при умела и добре балансирана външна политика могат да реализират своите цели.

Противоречията между свръх силите, включително и между САЩ и ЕС¹², членството в ЕС, съперничеството между големите компании, транснационалните проекти, геостратегическото място, международните организации и др. дават шанс и на малките държави.

Членството в ЕС и международните организации са допълнителен благоприятен фактор за малките държави, като България. За целта страната трябва бързо да внедри принципите и стандартите на ЕС, да се възползва от нейните протекции, нейните директиви и информационни възможности. За в бъдеще все по-важна роля ще играят и международните организации. Тенденцията в света е глобалните конфликти да намаляват за сметка на регионалните. Балканският полуостров(Косово, Босна и Херцеговина и др.) и Черноморският регион(Абхазия, Грузия и др.) са осеяни с конфликтни точки. При решаването им нараства ролята на всички държави от региона. Това разкрива пред нашата дипломация и външна политика нови възможности за адекватна защита на националните интереси. Международните организации и регионалната политика ще имат по-голяма тежест и важност. За горното вече предупреждават редица учени, политици и анализатори. Между тях са Т. дьо

¹² „В същност, истина е, че от стратегическа гледна точка Западът отдавна не е единен. Отдавна стана ясно, че не съществува никакъв единен западен алианс. Войната в Ирак окончателно ликвидира това понятие. И те (европейците-б.р.) и ние (американците-б.р.) имаме общи стратегически цели, задачи и тактически въпроси, като например борбата с тероризма. Само, че методите ни на действие, както и начинът, по който се самооценяваме, са много различни. Затова е по-точно да кажем, че Западът вече включва два различни силови полюса (САЩ и ЕС)” - подчертава П.Хана. Бъдещето е на регионализма, сп.“Геополитика“, бр.1, 2010.

Монбриал, П.Хана¹³ и др. Организации като Черноморско икономическо сътрудничество(ЧИС), Централноевропейска инициатива(ЦЕИ) и др. могат да бъдат от важно значение за външната политика на нашата страна. Това изисква България да укрепва позициите си в регионалните организации, да реагира гъвкаво, да печели съмишленици сред другите държави членки на тези организации, да следи интересите и действията на свръх силите и големите транснационални компании, да бъде в перманентна готовност за активни политически действия за отстояване на националните интереси.

България не разполага с достатъчно въоръжени сили да решава проблемите си по военен път. Тя няма достатъчно икономически ресурси да издържа голяма армия. Подобно е и положението на всяка малка държава. При сложната и напрегната обстановка на Балканите и в света, България трябва да взима адекватни и прецизни външнополитически решения, с които надеждно да защитава своите интереси, да се предпазва от опасностите или възползва от благоприятните ситуации. Решения, които да бъдат съобразени с изискванията на големите държави, техните интереси и цели.

В този контекст при избора на темата на дисертационното изследване бе оценена нейната актуалност. Конкретизирането на проблема позволява да бъде очертана целта, да бъдат определени обектът и предметът на изследването и задачите, които трябва да бъдат решени.

За постигане целта на дисертационното изследване са подложени на сравнителен анализ действията на българската държава по време на Съединението 1885 г. и обявяването на Независимостта 1908 г. Граф-анализът на събитията през изследвания период позволи да се разкрият възможностите една малка държава като България да реализира успехи при решаването и защитата на българските национални ценности. В резултат на анализа бе установено, че способността на България да се адаптира към непроменливите фактори и да влияе на променливите е от основно значение за провеждане на

¹³ Монбриал, Т., цит. съч., Хана.П., цит.съч..

успешна политика. За да постигне това, страната се нуждае от вярна и точна информация за процесите в света и региона, за интересите, целите и намеренията на свръх силите и балканските държави.

Поради това, за малките страни като България, е по-изгодно да съсредоточат усилията си в изграждане на модерна система за получаване и анализ на информация (силна дипломация, силни специални служби, развита наука и образование, аналитични звена, прецизно законодателство и др.) Това ще даде възможност перманентно да се следи политическата обстановка в региона и света, да се прави анализ и вярна оценка на събитията и ситуациите. Да се реагира бързо и адекватно в защита на националните интереси, при необходимост или при подходяща обстановка. Така със значително по-малко финансови средства ще могат ефективно и резултатно да се решават въпросите свързани с националните интереси.

Теоретичните обобщения, научните и научно-приложни приноси на дисертационното изследване могат да бъдат систематизирани по следния начин:

1. Обяснявайки предмета и обекта на дисертационния труд чрез историческата фактология се доказва тезата, че постигането на външнополитически цели е функция от взаимодействие от управляеми и неуправляеми фактори, която функция е съставен елемент от защитата на националните интереси и ценности. Чрез осветяването на управляемите и неуправляемите фактори и осъществяването на граф-анализ на тази основа е видно, че динамиката на интересите на свръх силите може успешно да се използва за защита на националните интереси.

2. Стъпвайки на съвременните разбирания за интереси и ценности се прави оценка на адекватността и полезността на станали в миналото действия, чрез които се предлага механизъм за защита на националните ценности и реализране на външнополитически цели.

3. В дисертационният труд се разкрива алгоритъм, който позволява

решаването на желани тактически задачи и постигане на стратегически цели на базата на националните интереси.

4. Анализът на събитията от Съединението и обявяването на Независимостта дават възможност да се предложи модел за управление на малките държави, между които е и България. За постигането му е необходимо:

1. Да се определят целите.
2. Да се изучат интересите на свръх силите и балканките държави.
3. Да се определи стратегията и тактиката.
4. Способност да се задействат ресурсите.

1. Да се определят целите. Българският национален въпрос не може да се реши с еднократен акт. Това изисква степенуване на целите. Те трябва да бъдат съобразени с обстановката в света и на Балканите, с интересите на свръх силите и собствените ни възможности. Без точна и ясна цел не може да се постигнат успехи.

2. Да се изучават интересите на свръх силите и балканките държави. Да се следи и анализира обстановката на Балканите и света, да се активизира дипломатическата, политическа и разузнавателна дейност, да се създават лобита, поддръжници и др. Да се изучават държавите и факторите върху които може да се влияе. Без информация за противника и проблемите много трудно могат да се постигнат успехи.

Във всяка страна, колкото и враждебно да е настроена към България има сили върху които може да се влияе или да се спечелят - отделни партии, крила, фракции, икономически и финансови групировки, фирми, влиятелни личности и др. За целта е необходимо да се разполага с изпреварваща информация за страните, техните интереси, процесите, които протичат в тях, лицата и силите, които ги ръководят и движат.

3. Да се определи стратегията и тактиката.

„Сами по себе си, пише Марк Макнийли, нито стратегическото, нито тактическото превъзходство са достатъчно условие за победа, но комбинацията

помежду им е всесилна. ... Фокусът върху стратегията и следването на набор от стратегически принципи е важно условие за постигане на успех.“¹⁴

Целта на стратегията е да се спечели всичко, „без да се влиза в бой“, използвайки противоречията между свръх силите. Затова трябва да се знаят техните интереси и планове, както и интересите и целите на балканските държави. Предварителната информация и предварителната подготовка са условия за изработване на печеливша стратегия и тактика. Като се предвидят благоприятните и неблагоприятните фактори се намира вярното решение и целта става изпълнима. При това за всяка отделна цел е необходимо да се изготвя отделна стратегия и тактика, като гаранция за успех.

4. Правителството трябва да е способно да задейства ресурсите. Това основно се изразява в способност за вземане на решение за преминаване към действие и управленски способности.

4.1. Способност за вземане на решение за преминаване към действие.

Правителството трябва да може да прави оценка на ситуацията от гледна точка на факторите, които влияят на обстановката, собствените възможности, избор на точния момент. Да предприема действия, когато никой не очаква или най-малко очаква. Бързината в действията е от съществено значение.

Да се действа светкавично не означава да действа прибързано. Бързината на действие се основава на предварителната подготовка. Целта на добрата предварителна подготовка е да се намали времето за вземане на решение, да се подготвят различни варианти за действия, да се моделират реакциите на различните фактори и т.н. В редица случаи бързината може да замести ресурсите. Тя носи изненада за противника и е важен фактор за използване на неговите слабости, позволява да се развият нашите действия и да приключат с успех.

¹⁴ Макнийли, М., Сун Дзъ и изкуството на войната в бизнеса, С., 2003, стр. 168-169.

4.2. Управленски способности.

Да мобилизира ресурсите. Да ги усъвършенствува. Да ги увеличава. Да ги променя. Да поддържа готовност. Да намира съюзници. Да разединява съюзници. Да може да прави точна преценка за момента на предприемане на действия или изчакване. Да рискува премерено. Твърдо да устоява целите.

На основание изводите в изследването могат да се направят следните конкретни предложения:

1. Да се изгради високоефективна дипломатическа служба на базата на професионализма, без политически назначения и политически и корпоративен протекционизъм.

2. Да се реализира решението за създаване на разузнавателна общност с цел по-ефективна информационна и аналитична дейност за оценка на рисковете и заплахите за националната сигурност, на техните източници, както и планиране и осъществяване на противодействие срещу тях.

3. Да се формира научно академичен комплекс, който да обслужва националната сигурност.

4. Да се приеме закон за националната сигурност, който да уреди нормативно създаването на разузнавателна общност, научно академичен комплекс, специализирани аналитични центрове и учебни заведения и др. касаещи националната сигурност.

5. Да се изгради развита образователна система от началните до висшите училища и научни институти базирана върху нашето духовно и научно наследство, както и новите световни постижения. Да се създаде прецизно законодателство и държавни преференции за развитието на образованието и науката в България, за да отговарят те на световните стандарти и нуждите на страната. Да се защити езика, писмеността, духовното и културно-историческо наследство.

V.СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА
ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Тодоров, Т., Източният въпрос. Същност и периоди. Научен Алманах, ВСУ „Ч. Храбър“, кн. 2, 2002, стр. 110-121.
2. Тодоров, Т., Българският национален идеал и неговата институализация, Годишник на ВСУ „Ч.Храбър“, том XVII, 2011.

